

Андрій Олександрович ТИМКІВ

к.е.н., ст. викладач кафедри банківського менеджменту та обліку
Тернопільського національного економічного університету
46000, м. Тернопіль, майдан Перемоги, 3 кім. 3207
e-mail: andriy_t@ukr.net, моб. (097)701-79-19

ПОЛІТИЧНІ РИЗИКИ – ОСНОВНІ ЗАГРОЗИ ДЛЯ ВІТЧИЗНЯНИХ БАНКІВСЬКИХ УСТАНОВ

Анотація

Тематика політичного ризику у функціонуванні банківських установ, а, поряд з тим, і вплив такого роду ризиків на рівень банківської безпеки переходить у площину першочергових наукових проблем сучасного банківництва. Посилює актуальність дослідження окреслених проблем новітня парадигма розвитку вітчизняного фінансово-кредитного сектору економіки, як основного джерела стабілізації економічної ситуації в країні та генератора соціально-економічного зростання, оскільки фінансові ресурси, що надходять в усі сегменти господарства країни не лише здатні стабілізувати ситуацію, але й стимулювати розвиток. Саме тому, політичний вплив на фінансову сферу повинен постійно знаходитись у полі зору дослідників банківської справи.

Основною метою дослідження є визначення впливу політичних ризиків на стан економічної безпеки банківських установ. Для досягнення поставленої мети окреслено сутність політичного ризику у площині взаємозв'язку із економічними факторами розвитку банківської системи, встановлено причини та наслідки впливу політичних ризиків на вітчизняну банківську систему, означено проблематику розвитку системи банківської безпеки щодо ідентифікації політичного ризику та мінімізації впливу наслідків негативних політичних факторів. Крім того, у площині останніх подій у вітчизняному політичному середовищі встановлено взаємозв'язок негативних тенденцій у розвитку банківського сектору із суспільно-політичними трансформаціями 2013 – 2014 років.

Ключові слова: *політичні ризики, фактори політичних ризиків, невизначеність, загрози, банківські ризики, банківська безпека.*

Андрей Александрович ТЫМКИВ

ПОЛИТИЧЕСКИЕ РИСКИ - ОСНОВНЫЕ УГРОЗЫ ДЛЯ ОТЕЧЕСТВЕННЫХ БАНКОВСКИХ УЧРЕЖДЕНИЙ

Анотация

Тематика политического риска в функционировании банковских учреждений, а вместе с тем, и влияние такого рода рисков на уровень банковской безопасности переходит в плоскость первоочередных научных проблем современного банкинга. Усиливает актуальность исследования определенных проблем новейшая парадигма развития отечественного финансово-кредитного сектора экономики, как основного источника стабилизации экономической ситуации в стране и генератора социально-экономического роста, поскольку финансовые ресурсы, поступающие во все сегменты хозяйства страны не только способны стабилизировать ситуацию, но и стимулировать развитие. Именно поэтому, политическое влияние на финансовую сферу должен постоянно находиться в поле зрения исследователей банковского дела.

Основной целью исследования является определение влияния политических рисков на состояние экономической безопасности банковских учреждений. Для достижения

поставленной цели намечены сущность политического риска в плоскости взаимосвязи с экономическими факторами развития банковской системы, встановлено причины и последствия влияния политических рисков на отечественную банковскую систему, отмечено проблематику развития системы банковской безопасности по идентификации политического риска и минимизации влияния последствий негативных политических факторов. Кроме того, в плоскости последних событий в отечественной политической среде установлена взаимосвязь негативных тенденций в развитии банковского сектора с общественно-политическими трансформациями 2013 - 2014 лет.

Ключевые слова: политические риски, факторы политических рисков, неопределенность, угрозы, банковские риски, банковская безопасность.

Andriy Oleksandrovych TYMKIV

Ph.D., p. Lecturer, Department of Banking Management and Accounting
Ternopil National Economic University

POLITICAL RISKS - MAJOR THREAT TO DOMESTIC BANKING INSTITUTIONS

Annotation

Themes of political risk in the operation of banking institutions, and at the same time, and the impact of such risks on the level of banking security goes into the plane priority scientific problems of modern banking. Enhances the relevance of the study of certain problems newest paradigm of development of domestic financial and credit sector as the main source of stabilization of the economic situation in the country and a generator of social and economic growth, as financial resources available to all segments of the economy of the country is not only able to stabilize the situation, but also to stimulate the development of . That is why the political influence on the financial sector must remain in sight of researchers banking.

The main purpose of this study is to determine the effect of political risk on the economic security of the state banking institutions. To achieve the goal outlined the essence of political risk in the plane of the relationship with the economic factors in the development of the banking system, vstanoleno causes and consequences of the impact of political risk on the domestic banking system, noted the problems of the banking system for the identification of the security of political risk and minimize the impact of the negative effects of political factors. In addition, in the plane of the latest developments in the domestic political environment of the interrelation of the negative trends in the development of the banking sector with the social and political transformations of 2013 - 2014 years.

Keywords: political risks, political risks, uncertainties, threats, banking risks, banking security.

Постановка проблеми. Кінець 2013 початок 2014 року в українському політичному середовищі характеризувався переломними процесами, що супроводжувалося посиленням протистояння між суспільними прагненнями та владними принципами, між новітньою ідеологією розвитку та застарілими ідеями корисливості влади, між європрагненнями українського народу та політичними амбіціями владної еліти.

Політика в будь-якому суспільстві, на будь-яких історичних етапах його розвитку стає засобом забезпечення насамперед власних інтересів індивіда чи великих груп людей: станів, територіальних одиниць, класів і націй.

Метою політики як усвідомленої діяльності є націленість на забезпечення оптимально можливого в даному суспільстві й конкретних умовах здійснення суспільних процесів, вивчення їх та регулювання і розвиток у тому напрямі, якого бажає домінуюча чи опозиційна група. «Політика – це реалізація певної мети переважно через відносини протиборства» [1, с.15].

Події в українській політичній сфері призвели не лише до глибокої суспільно-політичної кризи, але і до негативних трендів вітчизняної економіки. Серед таких трендів виділяється загострення економічного протистояння, як не дивно, між суб'єктами господарювання та державою. Однак, розцінювати таке протистояння слід і як передумову, і як причину і як наслідок політичних конфронтацій.

Як зазначають окремі дослідники, «хоч господарська діяльність нерозривно пов'язана із соціальними і політичними процесами, існує помилкова тенденція, підтримувана сучасною економічною думкою, яка розглядає економіку як самостійну сферу, що управляється своїми особливими законами і яка є відділеною від інших сфер соціуму» [2, с.18].

У результаті цього, до піку української політичної кризи початку 2014 року політичні відносини розглядалися як джерело політичних ризиків для вітчизняних та іноземних інвесторів, бізнес-еліти, оскільки т. з. «перерозподіли» сфер впливу постійно супроводжували українську економіку. В свою чергу, малий і середній бізнес розглядав політику та відповідні загрози, що породжувалися нею як об'єктивну реальність для своєї діяльності, а можливості власного виживання менеджери бачили виключно за межею правового поля.

Однією із найбільш чутливих до політичних ризиків виявилася фінансово-кредитна сфера української економіки. Тривалі запевнення владної еліти про виключну стабільність означеного сегменту все ж таки не виправдалися. Усе це посилювалося й тим, що «процес державотворення в Україні завжди супроводжувався тиском і втручанням зовнішніх та внутрішніх сил, котрі «вміло користувалися як внутрішнім протистоянням різних політичних течій, партій, так і політичною розшарованістю у суспільстві, нездатністю згуртуватись у важкі часи, відірваністю державних лідерів від народу, нехтуванням його інтересами, невизначеністю політичних цілей і шляхів їх досягнення, фальшивим розумінням української національної державності, незнанням способів управління державою, невмінням його організувати, підібрати керівні кадри тощо» [2, с. 21].

Відтак, тематика політичного ризику у функціонуванні банківських установ, а, поряд з тим, і вплив такого роду ризиків на рівень банківської безпеки переходить у площину першочергових наукових проблем сучасного банківництва. Посилює актуальність дослідження окреслених проблем новітня парадигма розвитку вітчизняного фінансово-кредитного сектору економіки, як основного джерела стабілізації економічної ситуації в країні та генератора соціально-економічного зростання, оскільки фінансові ресурси, що надходять в усі сегменти господарства країни не лише здатні стабілізувати ситуацію, але й стимулювати розвиток. Саме тому, політичний вплив на фінансову сферу повинен постійно знаходитись у полі зору дослідників банківської сфери.

Разом із цим, зарубіжні кредитори та інвестори у більшій мірі зосереджують свою увагу на рівні політичного ризику у країні ніж на макроекономічних параметрах. Так, у дослідженні за участю 154 зарубіжних інвесторів, яке ще в 2005 році провела компанія PBN, 5 головних перешкод до інвестування мають чітко політичний характер: корупція, адміністративні бар'єри, вибіркоче застосування законів, недосконала і суперечлива юридична база, конфлікт між бізнесом і владою, збільшення державного контролю над економікою [3].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Авторів, що дають різні трактування політичного ризику, можна розділити на дві групи. Перша група визначає політичний ризик в термінах державного втручання в проведення ділових операцій. Інша група дослідників пов'язує політичний ризик з політичними подіями або діями, накладає обмеження на діяльність компаній. Достатньо ґрунтовну градацію підходів до дефініції політичних ризиків зробив дослідник Биченков Д. В. [4, с. 123–124].

На сьогодні ж проблематика безпеки діяльності суб'єктів господарювання, а відтак і впливу різного роду ризиків знаходиться у полі зору вітчизняних і зарубіжних дослідників, зокрема: Смірної К., Мрочко М., Тихан Ю., Тимофєєвої Ю., Бажутіної І., Анісімової А.,

Голеніцької Н. та інших. Серед головних генераторів загроз для суб'єктів господарювання ці автори дослідницьких публікацій вбачають суспільно-політичну сферу.

Постановка завдання. Основною метою дослідження є визначення впливу політичних ризиків на стан економічної безпеки банківських установ. Для досягнення поставленої мети на наш погляд доцільно:

- окреслити сутність політичного ризику у площині взаємозв'язку із економічними факторами розвитку банківської системи;
- встановити причини та наслідки впливу політичних ризиків на вітчизняну банківську систему;
- означити напрями розвитку системи банківської безпеки щодо ідентифікації політичного ризику та мінімізації впливу наслідків негативних політичних факторів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ще Аристотель у своєму трактаті «Політика» зазначав, що «оскільки управління в державі – те саме, що й політична система, остання ж ототожнюється з верховною владою в державі, то звідси неминуче випливає, що ця верховна влада мусить перебувати в руках або одного, або небагатьох, або більшості. І коли одна людина, чи кілька, чи багато керуються інтересами про загальне щастя, то, звичайно, такі форми – правильні; а ті форми, де мається на увазі особиста вигода чи то однієї особи, чи небагатьох, чи більшості, – являють собою відхилення від правильних...» [5, с. 78]. А як наслідок, виникаючі конфлікти виносять політику, як мистецтво управління державою і суспільством у площину генератора ризиків для господарської системи.

Виділяють два основні види об'єктивно існуючих протиріч суспільства. З одного боку, конфлікти, породжені соціально-економічними та побутовими потребами, з іншого – зумовлені відношенням до влади та її політики. В основі кожного конфлікту лежить протиріччя, але воно не завжди переростає в конфлікт [6]. Порушуючи господарську систему вносячи дисбаланс у економічні відносини, політичні конфлікти для багатьох суб'єктів господарювання породжують фінансові ризики. Фактори фінансових ризиків породжуваних політичними конфліктами, на наш погляд, є специфічними і суттєво вирізняються. Так, розглядаючи фінансові ризики як імовірність несприятливого результату (зменшення або повна втрата прибутку, недоотримання запланованих доходів, виникнення непередбачуваних витрат, втрата частини доходів або доходу в ситуації невизначеності умов фінансово-господарської діяльності), можна стверджувати, що фінансовий ризик генерований політичною ситуацією – це значно потужніший екзогенний чинник, що не лише призводить до виникнення втрат, а й нерідко унеможлиблює ведення господарської діяльності. Саме тому у глобальних аналітичних прогнозах політична ситуація у країнах займає чільне місце.

Досліджуючи сутність породжуваних політичною невизначеністю ризиків необхідно першочергово зосередити увагу на взаємозв'язках між чинниками самої політичної невизначеності та з'ясувати їх економічну складову. Породжувати політичну невизначеність можуть як конфлікти в середині країни та і зовнішні політичні впливи. В результаті цього достатньо згрупувати власне чинники політичної невизначеності, а сама структура групи відобразатиме джерела походження невизначеності і характер прояву власне політичних ризиків (табл. 1).

Саме зовнішні і внутрішні політичні чинники здійснюють безпосередній вплив не лише на політичну чи соціальну сферу країни, але й на економічні відносини. Такий вплив реалізується через взаємозв'язки між трьома елементами єдиної системи, що відповідно призводить і до взаємообумовленості невизначеностей у зазначених сферах (рис.1).

Розглядаючи проблему виникнення невизначеності, окремі дослідники виділяють три взаємопов'язані фактори, що породжують невизначеність в економічних системах [7, с. 243]:

1. Фактор складності, обумовлений тим, що, як правило, економічна система являє собою «велику систему», яку повною мірою неможливо описати формально, систему з непостійній

структурою, нетривіальною ієрархією, внутрішньо суперечливою, управління якої найчастіше відбувається з використанням нечітких критеріїв;

Таблиця 1

Чинники політичної невизначеності*

Група політичних чинників	Назва чинника	Характер прояву політичних ризиків
Внутрішні (ендогенні)	<i>Зміна політичної системи</i>	Зміна політичного устрою країни та функцій основних органів влади призводить до різких і непередбачуваних наслідків у соціально-економічній сфері так як становлення нової політичної системи зазвичай вносить дисбаланс у суспільні відносини через трансформацію законодавства, різку зміну політичної культури та становлення нових засад і принципів ведення господарської діяльності
	<i>Зміна політичної еліти</i>	Політична еліта країни формує якість політичної системи і в більшій мірі визначає ідеологію її розвитку. Зміна політичної еліти означає зміну якісного складу політичної системи, а відтак виявляє ризик нових «неякісних» політичних відносин у суспільстві, формуванні неприйнятних ідеологічних засад, розшаруванні суспільства та як наслідок несприйняття нової політичної еліти. Це може призвести до перерозподілу сфер впливу владної еліти, що у свою чергу призводить до економічної стагнації.
	<i>Революція, громадянська війна, збройні конфлікти</i>	Виникають реальні загрози знищення господарського комплексу країни, вилучення майна, фізичне знищення цілісних майнових комплексів, економічна стагнація тощо.
Зовнішні (екзогенні)	<i>Використання важелів впливу іншими країнами з метою дестабілізації політичної ситуації в країні</i>	Політичні процеси, що носять умисно дестабілізуючий характер, спричинені впливом зовнішніх чинників (дії інших держав, транснаціональних корпорацій, окремих осіб тощо) і призводять до економічних, політичних та соціальних конфліктів.
	<i>Агресивні військові дії інших країн</i>	Перебуваючи у стані війни із зовнішніми ворогами країна послаблює свої економічні та соціальні позиції у глобальному просторі. Зовнішня агресія призводить до знищення господарського комплексу країни, фізичне знищення цілісних майнових комплексів, економічна стагнація тощо.

*Примітка. Побудовано автором.

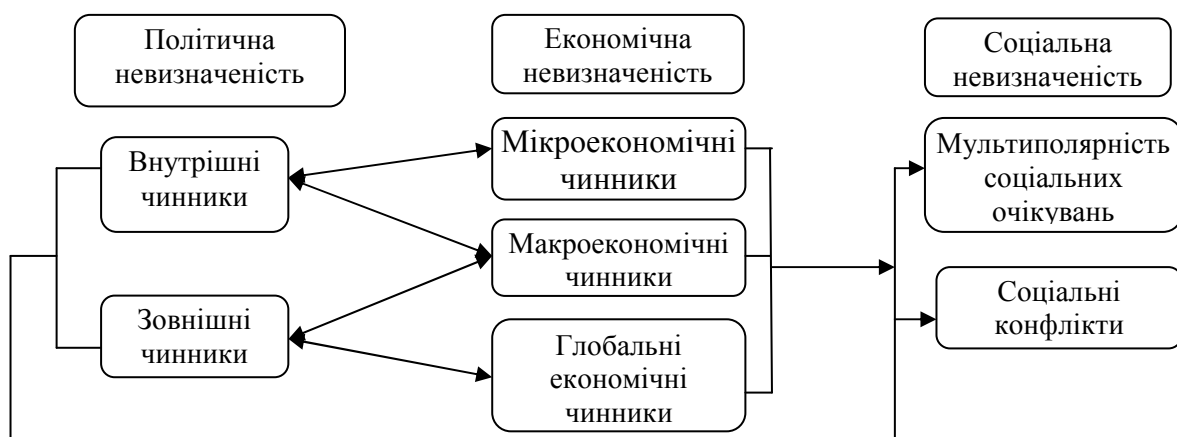

Рис. 1. Взаємозв'язок політичної, економічної та соціальної невизначеності

2. Людський фактор, тобто участь людини як істотного елементу, що визначає поведінку економічної системи на різних рівнях і впливає на різні аспекти її функціонування. Прояв людського фактора полягає ще і в тому, що багато параметрів економічної поведінки не мають точного формального еквівалента, що створює суттєві труднощі при моделюванні;

3. Фактор зовнішнього середовища, що полягає в необхідності врахування впливу на її поведінку інших систем (зовнішніх по відношенню до даної економічної системи і нерідко конфліктуючих з нею).

Політична система як генератор додаткових ризиків для розвитку фінансово-кредитної сфери в українських реаліях має вагомий статус. Так, вплив політики на економічну ситуацію особливо у хронологічних рамках кінця 2013 року початку 2014 року визначили достатньо чітку взаємообумовленість політичних та економічних ризиків.

Вітчизняна банківська система достатньо однозначно відреагувала на суспільно-політичні події що відбувалися в країні (табл. 2, табл. 3).

Таблиця 2

Політична криза в Україні кінця 2013 – 2014 років*

Події політичної кризи в Україні кінця 2013 – поч. 2014 років	Характеристика політичних подій
«Революція гідності» (Єврореволюція)	Національно-патріотичні, протестні акції в Україні, передусім, проти корупції, свавілля правоохоронних органів та сил спецпризначення, а також на підтримку європейського вектора зовнішньої політики України. Протести розпочалися 21 листопада 2013 року як реакція на рішення Кабінету Міністрів України про призупинення процесу підготовки до підписання Угоди про асоціацію між Україною та Євросоюзом і значно поширилися після силового демонстрації в Києві вночі 30 листопада. У рамках поняття протестів кінця 2013 року відбувалися зокрема мітинги, демонстрації, студентські страйки.
Події на півострові Крим («Кримська криза»)	Сукупність військово-політичних та соціальних подій в Автономній Республіці Крим та місті Севастополі, що почалися 23 лютого 2014 року, коли Верховна Рада України усунула Віктора Януковича від виконання обов'язків президента України. Загострення кризи відбулося через російську інтервенцію до Криму з подальшою окупацією півострова, що де-факто почалася 27 лютого 2014 року і триває досі. Криза є частиною хвилі проросійських виступів у південно-східних регіонах України.
Проросійські виступи в Україні	Серія акцій проведених за участі російських спецслужб у східних, центральних і південних регіонах України у березні-квітні 2014 року, учасники яких виступали здебільшого за відокремлення півдня і сходу України та приєднання цих регіонів до Росії, проведення референдуму щодо федерального устрою України, надання російській мові статусу другої державної та проти нової української влади. На противагу цим акціям у східних та південних регіонах проукраїнські сили проводять акції на підтримку територіальної цілісності України та її державного устрою. У ході демонстрацій проросійські активісти здійснювали спроби захоплення державних установ (були захоплені будівлі Донецької, Луганської та Харківської ОДА). Між учасниками проросійських та проукраїнських акцій виникали сутички: найбільші з них відбулися у Харкові та Донецьку
Війна на сході України	Збройний конфлікт на території Донецької і Луганської області України між з одного боку – організованими та керованими з Російської Федерації незаконними збройними формуваннями Донецької і Луганської «народних республік», визнаних терористичними організаціями, за підтримки військових частин Російської Федерації та з іншого боку — українськими правоохоронцями із залученням Збройних сил України. Складова частина Російсько-української війни 2014 року.

*Примітка. Побудовано за даними [8]

Основні показники діяльності банків України [9]

млн. грн.

№ з/п	Назва показника	Період				
		01.01.2011	01.01.2012	01.01.2013	01.01.2014	01.09.2014
1.	Кількість банків, які мають банківську ліцензію	176	176	176	180	171
1.1	з них: з іноземним капіталом	55	53	53	49	50
1.1.1	у т.ч. зі 100% іноземним капіталом	20	22	22	19	19
2.	Частка іноземного капіталу у статутному капіталі банків, %	40.6	41.9	39.5	34.0	31.6
АКТИВИ						
I.	Активи банків	942 088	1 054 280	1 127 192	1 278 095	1 343 477
	Загальні активи (не скориговані на резерви за активними операціями)	1 090 248	1 211 540	1 267 892	1 408 688	1 506 183
1.	Готівкові кошти та банківські метали	26 749	27 008	30 346	36 390	31 942
2.	Кошти в Національному банку України	26 190	31 310	33 740	47 222	28 148
3.	Кореспондентські рахунки, що відкриті в інших банках	67 596	78 395	99 472	78 106	75 991
4.	Кредити надані	755 030	825 320	815 327	911 402	1 020 089
	з них:					
4.1	кредити, що надані суб'єктам господарювання	508 288	580 907	609 202	698 777	786 500
4.2	кредити, надані фізичним особам	186 540	174 650	161 775	167 773	180 624
5.	Частка простроченої заборгованості за кредитами у загальній сумі кредитів, %	11.2	9.6	8.9	7.7	11.2
6.	Вкладення в цінні папери	83 559	87 719	96 340	138 287	165 654
7.	Резерви за активними операціями банків	148 839	157 907	141 319	131 252	163 597
ПАСИВИ						
II.	Пасиви, усього	942 088	1 054 280	1 127 192	1 278 095	1 343 477
1.	Капітал	137 725	155 487	169 320	192 599	171 197
1.1	з нього: статутний капітал	145 857	171 865	175 204	185 239	181 205
2.	Зобов'язання банків	804 363	898 793	957 872	1 085 496	1 172 280
	з них:					
2.1	кошти суб'єктів господарювання	144 038	186 213	202 550	234 948	250 673
2.1.1	з них: строкові кошти суб'єктів господарювання	55 276	74 239	92 786	104 722	97 169
2.2	кошти фізичних осіб	270 733	306 205	364 003	433 726	430 246
2.2.1	з них: строкові кошти фізичних осіб	206 630	237 438	289 129	350 779	337 732
3	Доходи	136 848	142 778	150 449	168 888	141 593
4	Витрати	149 875	150 486	145 550	167 452	146 927

З огляду на основні показники діяльності банківської системи України наведені Національним банком, можна відзначити наступні тенденції, що, на наш погляд, проявляють саме вплив політичних факторів, а разом з тим, посилюють невизначеність та можуть нести подальшу загрозу вітчизняній фінансово-кредитній системі:

1. Скорочення кількості банків, що мають банківську ліцензію. На сьогодні кількісні скорочення у банківському секторі нерідко відбуваються за критерієм політичної належності власників банківських установ. Так, наприклад з початку року Національний банк України

визнав неплатоспроможними 22 банки, серед них банки, що належали представникам колишньої владної еліти або особам, що неприйнятні нинішнім політичним амбіціям (табл. 4).

Таблиця 4

Власники банків, що визнані неплатоспроможними на 01.10.14*

БАНК	КІНЦЕВИЙ БЕНЕФІЦІАР	ПРИМІТКИ
«ДЕМАРК»	Андрій Шинковенко	Український бізнесмен, йому належить 49% акцій банку через ПП «Фінінвест». Ще 27% належать менеджменту банку
«ПОРТО-ФРАНКО»	Мирослав Школенко	Одеський бізнесмен, був власником одеського ринку «Острів»
«ГРІН БАНК»	Микола Кісельов	директор департаменту «Укргідроенерго»
«ЕКСПОБАНК»	Юрій Гетьманенко та Yuli Trading Co, Кіпр	Почесний Консул Кіпру в Україні, заслужений юрист
«АКТАБАНК»	Громадяни Кіпру	Працює на ринку України з 2008 року і входить до групи середніх фінустанов. За інформацією на сайті НБУ, основними власниками банку є громадяни Кіпру через компанію «Центр-Агро-Трейд»
«АКТИВ-БАНК»	Данило Волинець	Придбав банк у Андрія та Сергія Ключевих на початку 2013 року. Був міноритарієм фінустанови. Член Спостережної ради Ощадбанку
«ТЕРРА БАНК»	Руслан Циплаков	Донецький бізнесмен. Голова Наглядової Ради Приватного акціонерного товариства «Метал Юніон». За інформацією Forbes, з 2012 року банк входить до його сфери інтересів, раніше банк був під контролем колишнього міністра економічного розвитку Вадима Копилова
«УКРАЇНСЬКИЙ ФІНАНСОВИЙ СВІТ»	Павло Климець	Власник горілчаної компанії «Олімп». Перший заступник «Державної продовольчої зернової корпорації»
«ЗОЛОТІ ВОРОТА»	Михайло Добкін	Номінальні власники – Олександра Рудь та Яків Кузнєцов, Forbes пов'язує банк з харківським губернатором Добкіним
«СВРОГАЗБАНК»	Олексій Івченко	Львівський бізнесмен, колишній голова НАК «Нафтогаз України»
«ФІНРОСТБАНК»	Олександр Бондарев	Голова наглядової ради банку. Ще 10% акцій належить Ірині Жовтіс – дружині колишнього голови правління Олександра, якого в 2010 році заарештували за звинуваченням в махінаціях
«СТАРОКІЇВСЬКИЙ БАНК»	Дмитро Віленський, Юрій Яременко	Київські банкіри, керують банком та володіють його акціями
«АВТОКРАЗ-БАНК»	Андрій Лізогуб, Андрій Некрилов, Сергій Пахальчук	Власники – маловідомі підприємці з Донецьку. Видання Frazzа пов'язує Пахальчука з депутатом донецької міськради Андрієм Альшою
«ЗАХІДІНКОМ-АНК»,	Артем Іванющенко	Син народного депутата «Партії регіонів» Юрія Іванющенка
«ПІВДЕНКОМ-АНК»	Руслан Циплаков	Донецький бізнесмен. Голова Наглядової Ради Приватного акціонерного товариства «Метал Юніон»
«ПРОМЕКОНОМ-АНК»	Володимир Продивус, Артем Рожок	В. Продивус – власник компанії «Прем'єр-фінанс», в 2009 році він заявив, що купив банк. З того часу власник, яким є ПрАТ «Твоя страхова компанія» не змінювався. Також акціями банку володіє Артем Рожок, сім'я якого володіє також банком «Даніель»
«ІНТЕРБАНК»	«Сейшил ЛТД», «Інтехагросервіс»	З початку 2013 року Інтербанк ліквідував свої відділення і припинив повертати депозити, писав Forbes. ЗМІ на початку 90-х пов'язували банк з російським підприємцем Олегом Бойко
«ФОРУМ»	Вадим Новинський	2008 року банк було викуплено німецьким Commerzbank у бізнесмена Леоніда Юрушева. Згодом фінустанову перекупив Новинський

«МЕРКУРІЙ»	Олександр Олійник	3 лютого 2012 року Олійник – перший заступник міністра оборони
«БРОКБІЗНЕСБ АНК»	Сергій Курченко, брати Буряки	Курченко придбав частку акцій банку в Сергія та Олександра Буряків у 2013 році
«РЕАЛ БАНК»	Сергій Курченко	С. Курченко володіє банком в парі з т. з. компанією «Сім'я» (учасниками сімейного бізнесу екс-президента В.Ф.Януковича)
«ДАНІЕЛЬ»	Ігор Рожок	З 2012 у банку були проблеми з поверненням депозитів. До 16 квітня в банку введена тимчасова адміністрація. Син Ігора – Артем Рожок володіє також часткою Промекономбанку, який в 2009 році придбав Володимир Продивус

*Примітка. Побудовано за даними [10]

На підставі визнання неплатоспроможними Національним банком України, Фонд гарантування вкладів фізичних осіб ввів в банки тимчасову адміністрацію, в тому числі стосовно 11 банків в даний час здійснюється процедура ліквідації.

2. Зростання частки простроченої заборгованості у загальній сумі кредитів на 3,5 %, що вкрай негативно вплинуло на якість кредитного портфеля окремих банківських установ (табл. 5).

Таблиця 5

Рейтинг банків за проблемністю кредитних портфелів [11]

Банківські установи	Частка безнадійний кредитів у кредитному портфелі, %	Частка недіючих кредитів у кредитному портфелі, %	Відносний приріст недіючих кредитів за півріччя, %	Відношення резервів під кредитні ризики до безнадійних кредитів, %
UNICREDIT BANK	33,2	37,1	25,9	49,1
ДЕЛЬТА БАНК	13,3	17,3	75,8	41,8
УКРЕКСІМБАНК	16,1	25,1	44,2	90,3
РАЙФФАЙЗЕН БАНК АВАЛЬ	21,4	27,1	40,8	112,3
УКРГАЗБАНК	25,9	27,1	14,1	94,8
БАНК ФІНАНСИ ТА КРЕДИТ	6,5	23,3	175,9	108,2
УКРСИББАНК	8,8	13,9	72,8	66,6
ФІДОБАНК	22,8	25,7	34,0	81,9
ОТП БАНК	10,7	16,1	52,7	136,1
ВІЕЙБІ БАНК	12,8	13,0	21,3	36,3

Серед основних причин таких тенденцій можна виділити:

- по-перше, основним фактором зростання проблемної заборгованості стали такі політичні чинники як воєнні дії на сході України та окупація півострова Крим, оскільки більшість проблемних клієнтів (фізичних і юридичних осіб) на сьогодні знаходяться на територіях, що частково або повністю охоплені воєнними діями або є окупованою територією;
- по-друге, девальвація гривні, що особливо вплинуло на кредитний портфель, як через неспроможність клієнтів повернути валютні кредити, так і через процедуру переоцінки гривневого еквіваленту кредитів, що обліковуються в іноземній валюті;
- по-третє, банківські установи, які активно кредитували завідомо проблемних клієнтів у період 2011 – 2013 рр., нерідко під політичним тиском владної еліти, а також ті, що брали участь у незаконних фінансових махінаціях на сьогодні суттєво відчули наслідки таких дій.

3. Відтік депозитів та зниження рівня довіри населення. Тут слід зазначити, що це не лише проблема української банківської системи, але й банківської системи європейських країн. Загалом, глобальна криза останніх років у своїй основі є, на наш погляд, наслідком всеохоплюючої кризи довіри, що проникла у бізнес-відносини на усіх рівнях економічної системи. А тому, банки не довіряли клієнтам, вкладники у свою чергу банкам, а суб'єкти господарювання знизили рівень довіри до своїх контрагентів.

За результатами дослідження Інституту Геллапа який провів дослідження, опитавши в 2012 році по 1000 чоловік старше 15 років у 135 країнах світу. Так, тринадцять відсотків греків суттєво знизили довіру до фінансових установ своєї країни у 2012 році, що призвело до віднесення цієї країни у загальноєвропейський список країн, де довіра до фінансових інститутів була одним з найгірших у світі минулого року. У семи країнах Європейського союзу банківським установам довіряли менше ніж 30% чоловік, що набагато нижче середнього 55% зі 135 країн (табл. 6) [12].

Таблиця 6

**Рівень довіри до фінансово-кредитних установ у європейських країнах
у кінці 2012 – поч. 2013 року**

Країна	Довіряють	Не довіряють	Не визначились
Греція	13	82	5
Ісландія	16	76	8
Ірландія	16	83	1
Іспанія	18	80	2
Італія	20	76	4
Угорщина	27	67	6
Великобританія	27	72	1
Україна	28	61	11
Литва	29	63	8
Сербія	29	65	6

у %

Відтак, скептичний настрій населення забезпечив Україні 8 місце за рівнем довіри до банків. Позаду України опинилися тільки Греція (13% населення впевнені в банках), Ісландія (16%), Ірландія (16%), Іспанія (18%), Італія (20%), Угорщина (27%) і Великобританія (27%).

Завдання відновлення довіри є першочерговим для кожного економічного суб'єкта для забезпечення стабілізації економіки та створення передумов для економічного зростання [13, с. 380]. Ця теза підтверджується тим, що саме довіра є спонукальним чинником ощадної поведінки населення, при цьому така поведінка формується під впливом факторів макро- та мікросередовища. Серед основних чинників макросередовища вагоме значення має саме політична ситуація в країні. Кардинальні політичні зрушення негативно впливають на очікування населення, оскільки є джерелом зростання економічної невизначеності (див. рис. 1).

Загалом, встановити причинно-наслідкові зв'язки між невизначеністю і діловим циклом досить важко, тобто чи приводить невизначеність до рецесії, або рецесії ведуть до невизначеності. Очевидним є лише взаємозв'язок між економічною невизначеністю та поведінкою суб'єктів кредитного ринку, тобто «невизначеність призводить до зменшення очікуваного прибутку від проектів, що фінансуються за рахунок боргу, і ускладнює визначення вартості заставного забезпечення. В результаті кредитори встановлюють більш високі процентні ставки і обмежують кредитування в період невизначеності, що зменшує здатність фірм позичати кошти. Зниження запозичення викликає скорочення інвестицій, особливо у обмежених в кредитах компаній, і призводить до уповільнення росту виробництва» [14, с. 40].

4. Зростання рівня збитковості банківської системи. Загалом, це наслідок реалізації попередніх трьох проблем, тобто на фінансовий результат банківського сектора України, зокрема за 2014 рік, суттєво вплинули збитки банків, які віднесені до категорії неплатоспроможних і в яких Фонд гарантування вкладів фізичних осіб ввів тимчасові адміністрації, а також збройна агресія й тимчасові перерви в роботі банківських установ на території проведення АТО в Донецькій та Луганській областях.

Внаслідок вище окресленого доцільно, опираючись на думку зарубіжних дослідників про те, що фінансова безпека обумовлюється, насамперед, здатністю державних органів забезпечувати стійкість економічного розвитку країни, а також основних економічних параметрів розвитку фінансового сектору [15, с. 62-63], відзначити суттєву роль стійкості політичної системи країни та її прийнятності для економіки, а також, її вагоме місце як генератора сигналів для бізнес-середовища.

В результаті цього, для сучасних банківських установ вкрай важливо сформувати концепцію ідентифікації, аналізу та оцінки політичних ризиків, як по-суті основних загроз у їх діяльності.

Основними видами безпеки банківської діяльності є [16, с. 266]:

- економічна безпека;
- інформаційна безпека;
- колективна безпека;
- особиста безпека.

«Політизація» вітчизняної банківської системи обумовлює кожен вид безпеки банківської діяльності і визначає кінцевий результативність банківського ризик-менеджменту. Так, наприклад економічна безпека як можливість здійснення банківською установою усіх операцій, реалізація кредитної, депозитної та інвестиційної політик, маркетингових планів наражається на небезпеку кардинальної зміни стратегії і тактики банківської установи через зміну власників банку (прийнятних для владної еліти), зміни нормативної бази (яка формується новим урядом) тощо.

Аналогічна ситуація і з іншими видами банківської безпеки, оскільки політична ситуація в країні суттєво впливатиме як на інформаційне середовище в якому працює банк, так і на власне стратегію і тактику діяльності банківської установи.

Висновки та напрями подальших досліджень. Підсумовуючи вищезазначене слід зауважити, що на сьогодні для теоретиків і практиків банківської справи відкривається нова проблема політичних ризиків та їх впливу на діяльність усіх без винятку суб'єктів господарювання. Ця проблема вимагає комплексного підходу до її вивчення оскільки поєднує дві важливі складові – економіку та політику, а отже загострює увагу на формуванні загальної концепції взаємообумовленості процесів та причинно-наслідкового взаємозв'язку між елементами кожної із систем.

Список літератури:

1. Політологія / Ф. М. Кирилюк, М. І. Обушний, М. І. Хилько та ін.; За ред. Ф. М. Кирилюка. – К.: Здоров'я, 2004. – 776 с.
2. Фукуяма Ф. Доверие: социальные добродетели и путь к процветанию: пер. с англ./ Ф. Фукуяма. – М.: ООО «Издательство АСТ»: ЗАО НПП «Ермак», 2004. – 730 с.
3. Бунин И. Политические риски для бизнеса в России // <http://politcom.ru/389.html>
4. Быченков Д. В. Политический риск: проблемы дефиниции и классификации / Д. В. Быченков // *Общественные науки и современность*. – № 3. – 2008. – С. 123–133.
5. Арістотель. Політика / пер. з грецької Кислюк О. – К.: «Основи» 2000. – 239 с.
6. Ярош Б. О., Ярош О. Б. Загальна теорія політики. – Луцьк: РВВ «Вежа» Волин. Держ. ун-ту Ім. Лесі Українки, 2005. – 240 с.

-
7. Смирнова К. А. Понятие неопределенности экономических систем и подходы к ее оценке / К. А. Смирнова // Вестник МГТУ. – Том 11. – №2. – 2008. – С. 241–246
 8. Політична криза в Україні 2013 – 2014 років. – Режим доступу: // <http://uk.wikipedia.org/>
 9. Основні показники діяльності банків України. – Режим доступу: // <http://www.bank.gov.ua/control/>
 10. Кому належать найбільші банки в Україні. – Режим доступу: // <http://nashigroshi.org/2014/01/15/komu-nalezhat-najbilshi-banku-ukrajiny/>
 11. Рейтинг проблемності кредитних портфелів – 2014. – Режим доступу: // <http://forbes.ua/ua/business/1379442-rejting-problemnosti-kreditnih-portfeliv-2014>
 12. European Countries Lead World in Distrust of Banks. – Режим доступу: <http://www.gallup.com/poll/162602/european-countries-lead-world-distrust-banks.aspx#1>
 13. Мрочко М. Причини втрати та шляхи відновлення довіри до банківської системи України / М. Мрочко, Ю. Тихан // Формування ринкової економіки в Україні. – 2009. – вип. 19. – с. 379–386.
 14. Блум Н. Удерживаемые неопределенностью / Н. Блум, М. Айхан Кёсе, Марко Е. Терронес // Финансы и развитие. – № 3. – 2013. – С. 38-41
 15. Тимофеев Ю. А. Финансовая безопасность – важнейший элемент экономической безопасности страны / Ю. А. Тимофеев, И. Р. Бажутина // Вестник Удмуртского университета. – 2005. – № 6 (1). – С. 60-68.
 16. Анисимова А. В. Проблемы экономической безопасности банковской системы Украины / А. В. Анисимова, Н. В. Голеницкая // Бізнес-інформ. – № 1. – 2013. – С. 265–269